

Het Berlijn van Dietrich Bonhoeffer

Gemeentereis
Huis voor de Ziel
Nicolaïkerk Utrecht

5 t/m 12 mei 2023

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Praktische informatie over de reis	6
Programma van dag tot dag	7
Dag 1 – vrijdag 5 mei	7
Dag 2 – zaterdag 6 mei	7
Dag 3 – zondag 7 mei	8
Dag 4 – maandag 8 mei	8
Dag 5 – dinsdag 9 mei	10
Dag 6 – woensdag 10 mei	11
Dag 7 – donderdag 11 mei	13
Dag 8 – vrijdag 12 mei	14

Opmaak programmaboekje:
Tiptop Tekstopmaak & Webdesign

Inleiding

Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) is voor velen een inspirerende persoon en christen. Daar zag het aanvankelijk misschien niet naar uit. In 1906 wordt hij in het Duitse Breslau geboren als zesde kind in een hoogburgerlijk, elitair gezin. Vader Karl is psychiater, moeder Paula is onderwijzeres. Het gezin is niet erg kerkelijk. Dietrich's broers beweren vol verve dat de kerk is achterhaald. Maar Dietrich poneert met bravoure *dan zal ik de kerk juist hervormen*, en gaat theologie studeren in Berlijn.

Tijdens een verblijf in New York leert hij de *social gospel* kennen in de wijk Harlem. Voor die tijd bedreef hij als veel van zijn tijdgenoten vooral studeerkamertheologie. Maar hij ontdekt dat het Evangelie echt iets te zeggen heeft voor het concrete leven van mensen. Door zijn vele internationale contacten speelt hij al snel een belangrijke rol in de internationale oecumene.

Duitsland is in de ban van Hitler en de nazi's. De Joden worden systematisch uitgeroeid en tegenstanders van het nationaalsocialisme worden opgepakt. Wat kan ik in mijn eentje tegen zo'n regime beginnen? Mag ik de andere kant opkijken of moet ik echt iets doen? Met die vragen worstelt de predikant Dietrich Bonhoeffer en hij neemt een besluit.

Na het uitbreken van de oorlog mag Bonhoeffer al snel zijn beroep niet meer uitoefenen. Hij besluit te gaan werken voor de Abwehr, de militaire inlichtingendienst van het Duitse leger, die tegelijkertijd ook het centrum van het lokale verzet tegen Hitler is. Bonhoeffer is betrokken bij verschillende operaties tegen het regime, totdat hij in 1943 gearresteerd wordt.

Zijn overtuiging kost hem uiteindelijk het leven. Na de mislukte aanslag op 20 juli 1944 komt Bonhoeffer's rol aan het licht, en wordt hij op bevel van de Führer zelf op 9 april 1945, kort voor het einde van de Tweede Wereldoorlog, opgehangen.

Bonhoeffer zou uitgroeien tot een van de vooraanstaande figuren van de *Bekennende Kirche*, een beweging binnen de kerk in Duitsland die zich kritisch opstelt tegenover de nazi's.

Bonhoeffer ontwikkelde in de loop der jaren een geheel eigen spiritualiteit. Die komt misschien wel het meest indringend en helder aan het licht in zijn in gevangenschap gepubliceerde brieven, gebundeld in *Verzet en Overgave*. Die spiritualiteit kan misschien worden samengevat met een enkel woord: "Leren geloven". Bonhoeffer schrijft:

Later merkte ik, en ik merk het op dit ogenblik nog, dat je pas in de volle aardseheid van het leven leert geloven. Als je er volledig van hebt afgezien iets uit jezelf te doen – of het nu een heilige of een bekeerde zondaar of een kerkelijke figuur is (een zogenaamde priesterfiguur), een rechtvaardige, een zieke of een gezonde is.... dan werp je je helemaal in Gods armen, dan neem je niet meer je eigen lijden, maar het lijden van Christus serieus, dan waak je met Christus in Gethsemané, en ik denk dat dat geloof is.... en zo word je een mens, een christen....

Op onze gemeentereis gaan we in Berlijn op zoek naar sporen van deze spiritualiteit van Bonhoeffer. Er staan stadswandelingen op het programma en bezoek aan musea, monumenten en kerken. Er is ook voldoende zelf in te vullen tijd. Gedurende de dag is er een liturgisch moment.

Praktische informatie over de reis

Periode	Vrijdag 5 t/m vrijdag 12 mei 2023
Vervoer	met de internationale trein vanaf Utrecht CS, ter plekke te voet en met OV
Verblijf	Hotel Ibis, Berlijn Hauptbahnhof
Kosten	€ 895,- per persoon; toeslag 1-persoonskamer: € 379,-
Prijs is inclusief	Treinreis Utrecht-Berlijn retour 2e klas, 7 overnachtingen met ontbijt, OV-kaart 7 dagen, avondboottocht over de Spree incl. driegangendiner
Prijs is exclusief	Overige maaltijden, entreegelden, reis- en annuleringsverzekering
Organisatie	Magdaleen Cozijnsen en Dick van Dijk
Inhoudelijk programma	ds. Dirk Neven
Inschrijven	Voor 1 januari 2023 met vermelding of je een 1- of 2-persoonskamer wenst
Inschrijven bij	Magdaleen Cozijnsen, per e-mail: mcozijnsen@hetnet.nl

Belangrijk: in verband met de stadswandelingen is een goede basisconditie (te voet) vereist.

Voorafgaand aan de reis zijn er drie voorbereidingsavonden: 19 januari, 16 maart en 20 april, 19.30 uur in Buurthuis De Nieuwe Jutter, Amerhof 66, waarop het programma van de reis wordt doorgenomen. Bonhoefferkenner ds. Wilken Veen komt spreken en de film 'Die Letzte Stufe' wordt vertoond (trailer: <https://www.youtube.com/watch?v=7W4oilYHrdI>).

Tijdens de eerste voorbereidingsavond wordt er geïnventariseerd of er belangstelling is voor gezamenlijke lunches en avonddiners.

We hechten eraan te vermelden dat het programma onder voorbehoud is. Er kunnen door onvoorziene omstandigheden noodzakelijke wijzigingen in het programma zijn.

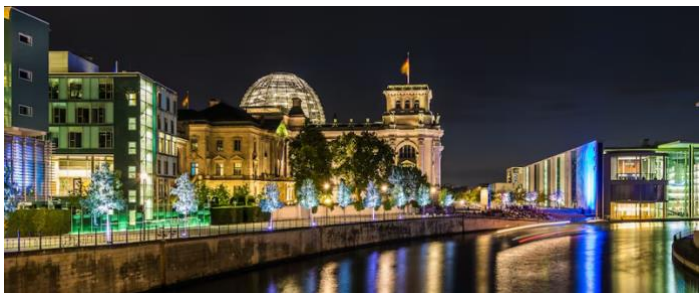
Programma van dag tot dag

Dag 1 – vrijdag 5 mei

Treinreis Utrecht - Berlijn met de Deutsche Bahn (9.07 -15.25 uur).
Inchecken hotel en avond vrij te besteden.

Dag 2 – zaterdag 6 mei

- ◆ Overdag ruimte om te acclimatiseren en vrij ter besteding, bijvoorbeeld voor museumbezoek of ontdekken van de stad.
- ◆ Om **15.00 uur** (facultatief) beiaardbespeling Parochialkirche door Dick van Dijk.
- ◆ Om **18.30 uur** Avondrondvaart (3 uur) ‘Beleef Berlijn vanaf het water’. Bezienswaardigheden onderweg: Museumsinsel, Berliner Dom, Nikolaiviertel, Hauptbahnhof, Charité, Berlin-Spandauer-Schiffahrtskanal, Hamburger Bahnhof, Bundeswirtschaftsministerium, Westhafen, Westhafenkanal, Spreebogen, Haus der Kulturen der Welt.
- ◆ Op de boot wordt koffie/thee en een driegangendiner geserveerd.

Dag 3 – zondag 7 mei

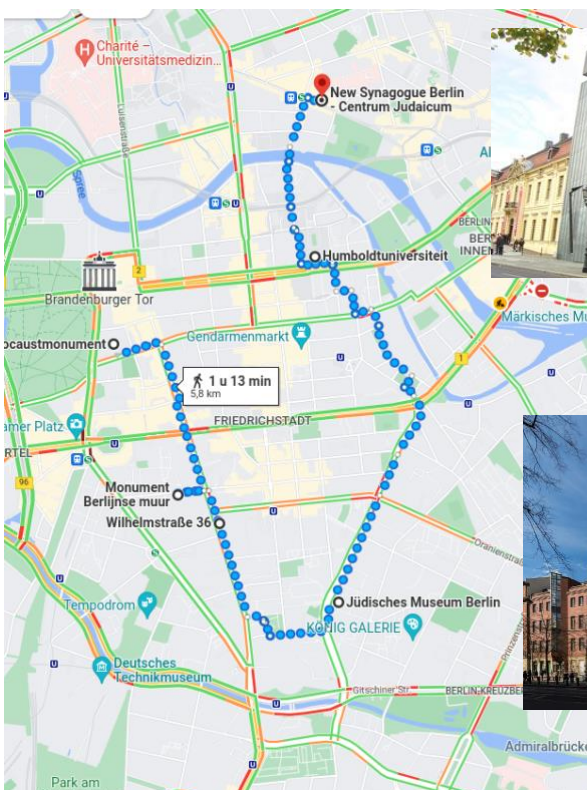
- ◆ Wandeling vanaf het hotel voor de kerkdienst in de Zionskirche (3 km) of Sophienkirche (2,5 km).
- ◆ Bezoek begraafplaats met gedenksteen van Bonhoeffer, Dorotheenstädtischer Friedhof, Chauseestraße 126.
- ◆ Verder vrij of facultatief bezoek aan Haus der Welt, Tiergarten, 15.00 u beiaardconcert door Anna Kasprzycka, beiaardier Parochialkirche Berlijn.

Dag 4 – maandag 8 mei

- ◆ Joods Berlijn (wandeling 5.8 kilometer) Hauptbahnhof – U5 Brandenburger Tor.
- ◆ Holocaustmonument
- ◆ Baudenkmal Berliner Maurer.
- ◆ Ontmoetingsplaats 'Bekennende Kirche' (Wilhelmstraße 34).
- ◆ Jüdisches Museum Berlin (Lindenstraße 9-14).
- ◆ Humboldt Universität (Unter den Linden 6).
- ◆ Nieuwe Synagoge (Oranienburgstraße 28).

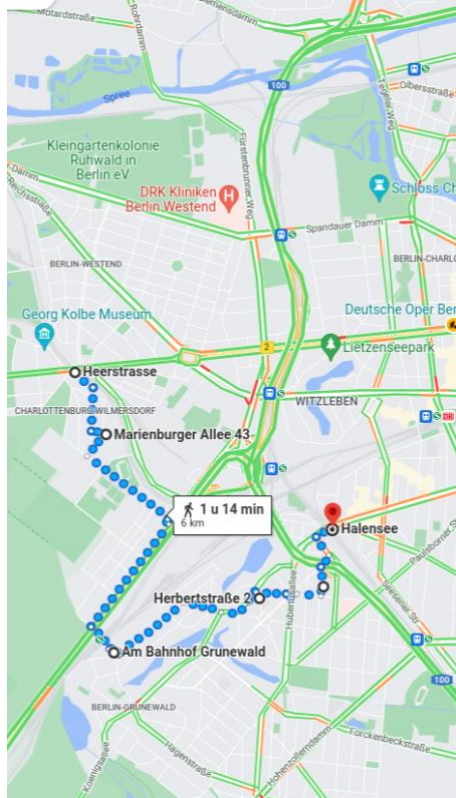

Dag 5 – dinsdag 9 mei

Bonhoeffers leven (wandeling 6,0 kilometer) Hauptbahnhof – S-bahn Heerstraße.

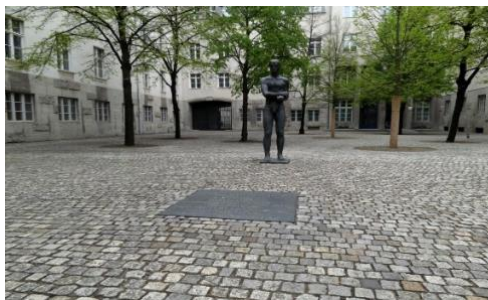
- ◆ Bonhoefferhuis (Marienburger Allee 43), Charlottenburg.
- ◆ Monument Perron 17 (Am Bahnhof Grunewald).
- ◆ Walther-Rathenau-Gymnasium (Herbertstraße 2-6, Grunewald).
- ◆ Tweede ouderlijk huis Bonhoeffer (Wangenheimstraße 14, Grunewald), metro Halensee-Hauptbahnhof.

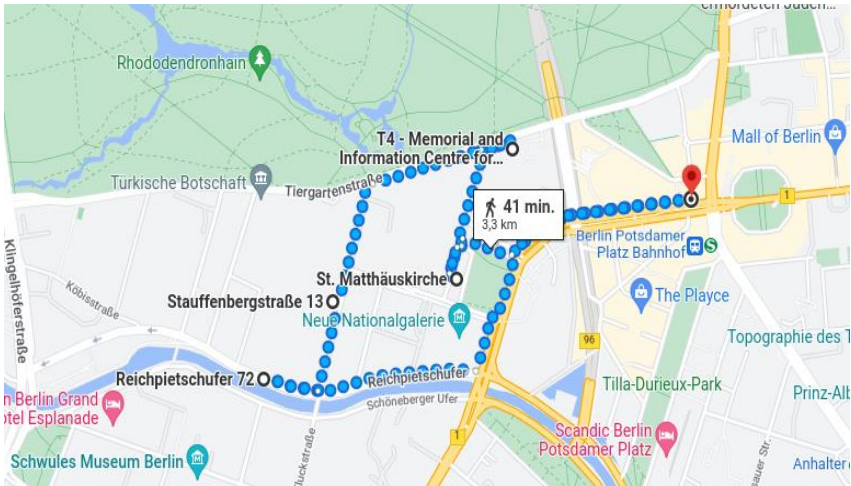

Dag 6 – woensdag 10 mei

Bonhoeffer en de Kerk (wandeling 3,3 km) Hauptbahnhof – Station Berlin
Potsdammerplatz.

- ◆ Pand Bureau Buitenland/Contraspionage (Reichpietschufer 72), Gedenkstätte Deutscher Widerstand (Stauffenbergstraße 13).
- ◆ Pand Tiergartenstrasse 4 (Tiergartenstrasse 4), St. Matthäuskirche (Matthäikirchplatz 1), U-bahn 2 Potsdammerplatz-Sophie Charlotteplatz, Pand van de Rijkskrijgsraad (Witzlebenstraße 4-10).

alamy - 2ADY6TT

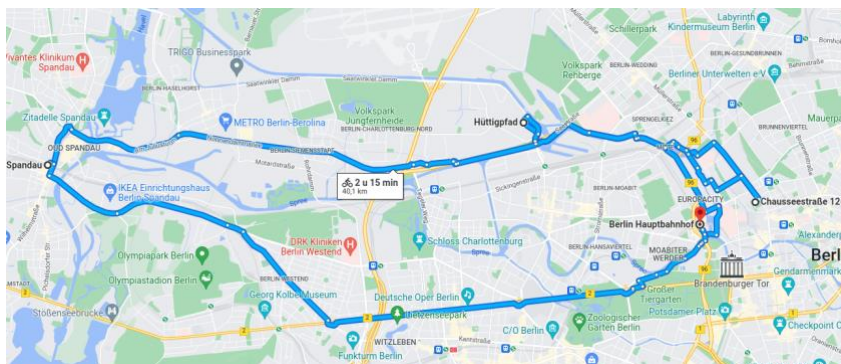

alamy - 2ADY6RR

Dag 7 – donderdag 11 mei

De dood van Bonhoeffer (3,2 kilometer) bus 123 Hauptbahnhof - Gedenkplaats Plötzensee.

- ◆ Gedenkplaats Plötzensee (Hüttigpfad, Charlottenburg), Maria Regina. Martyrium/Gemeindezentrum Plötzensee (Heckerdamm 226), Nicolaikirche Spandau.
- ◆ Gezamenlijk diner in Spandau.

**ÖKUMENISCHES
GEDENKZENTRUM
PLÖTZENSEE**
,CHRISTEN UND WIDERSTAND'

im
Ev. Gemeindezentrum Plötzensee
Heckerdamm 226
13627 Berlin

Dag 8 – vrijdag 12 mei

- ◆ Uitchecken uit het hotel.
- ◆ Deze laatste dag is vrij te besteden.
- ◆ Terugreis Berlijn-Utrecht met de Deutsche Bahn (16:33 -22.41 uur).

NB: Wijzigingen in het programma zijn nadrukkelijk voorbehouden.

We kijken ernaar uit deze reis samen met jullie te gaan maken en met elkaar ons te laten inspireren door de geschiedenis van Berlijn; in het bijzonder de geschiedenis van het leven van Dietrich Bonhoeffer. Zo gaan we met elkaar op zoek naar zijn spiritualiteit voor ons leven vandaag.

Magdaleen Cozijnsen
Dick van Dijk
Dirk Neven

NICOLAÏKERK

ONDER EEN OPEN HEMEL